Бодрова Т. О.
Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ДО ПРОЕКТУВАННЯ УРОКУ МУЗИКИ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ПІД ЧАС ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Згідно Державного стандарту вищої професійної освіти ***педагогічна практика*** – особливий вид навчальної роботи, спрямований на формування у майбутнього учителя основних професійних якостей у процесі педагогічної діяльності. Вона проводиться в умовах реалій сучасної школи з урахуванням закономірностей та принципів цілісного процесу професійної підготовки майбутніх учителів на основі здобутих студентами знань, сформованих первинних умінь та навичок. Саме педагогічна практика є однією з провідних подій у житті студента, важливим щаблем його особистісного та професійного зростання (С. Архангельський, В. Бондар, М. Букач, Л. Вовк, Н. Кузьміна, О. Мороз, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Щолокова, О. Ярошенко).

Включення майбутніх учителів музики у безпосередню практичну діяльність є засобом активізації їх інтересу до фаху, інструментом перевірки ефективності усіх без винятку напрямків професійної підготовки (психолого-педагогічного, історико-теоретичного, музично-виконавського, методичного). Здатність студентів працювати за будь-якою чинною програмою з предмету ("Музика", "Музичне мистецтво"), спроможність орієнтуватися в основних музично-педагогічних концепціях, стверджувати власну позицію та індивідуальний творчий стиль становить результат їх готовності до музично-виховної роботи.

Серед вимог до практики студентів у загальноосвітніх навчальних закладах традиційно важливим вважається мистецтво проведення уроку як основної форми педагогічної взаємодії учителя і учнів. Споконвічна актуальність проблеми удосконалення та "осучаснення" уроку обумовили вибір теми статті. Її *мета* – висвітлення педагогічних закономірностей та алгоритмічних особливостей підготовки і проведення навчального заняття з предмету "Музика".

Урок є ключовим компонентом класно-урочної системи, невід'ємною частиною навчально-виховного процесу у загальноосвітніх закладах. Він визначається як закінчений у смисловому, часовому та організаційному сенсі елемент навчання. Дати якісний урок – справа непроста навіть для досвідченого учителя. Тому основні зусилля теоретиків і освітян-практиків спрямовані на створення навчальних технологій, що дозволяють ефективно і в короткі терміни вирішувати педагогічні завдання у роботі з учнями. Успішність уроку залежить від виконання вимог до його підготовки і проведення, які визначаються закономірностями та принципами освітнього процесу, соціальним замовленням, цілями і завданнями навчання.

Відомо, що суб'єктивна діяльність учителя і учнів спирається на об'єктивні закономірності навчання. Виходячи з цього, ефективним слід назвати урок, на якому максимально узгоджуються суб'єктивні та об'єктивні фактори. Цей багатогранний діалектичний зв'язок необхідно покласти в основу ефективного навчального заняття. Шкільні будні переконують: перевагу на уроці завжди має той учитель, який ретельно спроектував хід уроку, передбачив інші можливі варіанти дій, намітив гнучку стратегію керування. Отож, сучасний якісний урок – це урок добре підготовлений, ретельно розрахований відповідно до поставленої мети і наявних можливостей.

В гуманістичній педагогіці урок розглядається не тільки як раціональна конструкція, він – творчий продукт учителя, витвір педагогічного мистецтва, в якому величезну роль відіграють особистість педагога, його культура та ерудиція. У масовій практиці виявлені серйозні недоліки у його проведенні, без усунення яких годі і сподіватися на суттєві позитивні зрушення у педагогічній справі. Низький рівень усвідомлення учителем стрижневої ідеї уроку, репродуктивність його дій, обмеженість творчих уявлень, нерозвинутість фантазії, небажання педагога виходити за межі свого предмета – основні перешкоди на шляху до уроку, сутнісним значенням якого є унікальна можливість виховання Людини в людині. Якщо, за Ш. О. Амонашвілі, учень – це душа, що шукає світло, а вчитель – носій цього світла, то урок – це простір та час, у межах яких відбувається їх єднання та злиття [1].

Авторський урок, що несе в собі відбиття особистості учителя –

це творча лабораторія, що не закінчується разом із дзвоником. Динамічність, варіативність, різноманітність – такі ж невід'ємні його складові, як і інших форм організації життя дитини. Можна стверджувати, що мистецтво сучасного уроку полягає у знаходженні педагогом та учнями таких форм й методів творчої взаємодії, які будуть сприяти не тільки вирішенню навчальних завдань, але дозволять здобувати й усвідомлювати особистісні та життєві смисли.

Основними критеріями ефективності і, в той же час, цілісності уроку музики є врахування вчителем педагогічних закономірностей та правил художньої (музичної) комунікації, майстерна реалізація ним комплексу поставлених завдань (дидактичних, виховних, розвивальних) через використання низки оптимальних методів і прийомів музично-виховної роботи.

У зв'язку з цим ***компонентна структура*** уроку музики, як і будь-якого шкільного уроку, представлена трьома елементами: *організаційним*, до якого входять його зовнішні показники – структура, тип, вид; *змістовим*, що складається з комплексу інформаційних матеріалів – словесних та нотних текстів, музичних творів, зразків інших видів мистецтва (літератури, поезії, живопису); *методичним,* який реалізується через мету, завдання, методи та прийоми музично-виховної роботи на уроці.

Модель цілісного уроку музики, що забезпечується взаємозв'язком вищезазначених компонентів, взаємодією раціонально-логічних та емоційно-образних елементів, а також єдністю форми й змісту ґрунтується на дотриманні низки ***педагогічних умов***.

1. *Актуалізація чуттєвого досвіду учнів*, звернення до їх особистих переживань ("Що ти відчував у процесі слухання музики?", "Які почуття під час виконання музики ти пережив?"). За допомогою методичних прийомів вчитель спонукає учнів до активізації власних емоційних вражень до рівня такої емоційної напруги, яка може привести до більш яскравих почуттів, катарсису.

2. *Виклад матеріалу з позицій логіки на основі емоційного відгуку.* Одним з прийомів реалізації цієї педагогічної умови є використання у діалозі з учнями питань як логічного спрямування (хто, що, де, коли), так і питань, відповідь на які стимулює емоційну сферу (чому, який). Емоційність як умова та результат педагогічної взаємодії на основі сприйняття музичних творів є провідним та

пріоритетним завданням уроку музики.

3. *Створення метафор та порівнянь, що поєднують раціональне та емоціональне у предметі.* Використання таких прийомів пізнання розширює понятійне значення музичного тексту, поетичних слів і може застосовуватись з метою: а) пояснення абстрактних понять; б) формування нових уявлень про музичні (художні) явища; в) актуалізації мисленнєвих процесів, творчої активності; г) створення ситуативної експресії, колективної зацікавленості.

4. *Використання різноманітних ігрових форм навчально-виховної роботи*, в тому числі змагання, ототожнення, драматизації, театралізації. Названі засоби не тільки урізноманітнюють музичну діяльність учнів, вони забезпечують активізацію пізнавального інтересу, створення такої емоційної напруги, яка допомагає побороти байдужість, втому і навіть налагодити дисципліну.

5. *Застосування нестандартних форм навчальних занять* (урок-подорож, урок-екскурсія, урок-концерт, урок-звіт, урок-конкурс, урок-спектакль тощо).

Формула ефективності уроку включає дві складові: ретельність підготовки та майстерність проведення.

Підготовка уроку – це добір такої моделі організації навчально-виховного процесу, яка в конкретних умовах забезпечить найвищий кінцевий результат. Тут виділяють три етапи: діагностика, прогнозування, планування. Якщо діагностика зводиться до уточнення всіх обставин проведення уроку (можливостей учнів, мотивів їхньої діяльності та поведінки, інтересів і здібностей, характеру навчального матеріалу, структури та типу уроку), то прогнозування забезпечує оцінку різних варіантів проведення навчального заняття і добір найоптимальнішого. Планування ж – завершальна стадія підготовки, в ході якої створюється план управління пізнавальною, виконавською та творчою діяльністю учнів.

Підготовча робота ведеться з метою "прилаштування" навчальної інформації до можливостей класу, добору такої схеми організації діяльності учнів, яка дасть максимальний ефект. У її основі – *алгоритм підготовки уроку*, послідовне виконання якого забезпечить урахування найбільш важливих педагогічних факторів і практичну реалізацію поставлених завдань. Доцільним є дотримання практикантом *низки вимог до підготовки уроку музики.*

– Ознайомитися з поурочними планами учителя та відповідним розділом програми "Музика" ("Музичне мистецтво", "Мистецтво"). Проаналізувати запропоновані форми і види роботи, докладно вивчити теоретичний та музично-виконавський матеріал.

– Відповідально ставитися до формулювання *теми* та визначення *мети* уроку. Тема уроку визначається згідно теми семестру та у відповідності до навчального матеріалу, що планується вивчити. Мета уроку несе в собі інформацію про кінцевий результат роботи на уроці, тим самим обумовлюючи використані форми і методи. Триєдиність мети, дидактичний, виховний та розвивальний аспекти якої визначаються учителем, забезпечує єдність і взаємообумовленість змісту уроку, його складових та компонентів. Мета уроку повинна бути реальною, конкретною, дієвою, спрямованою на реалізацію найбільш суттєвих позицій.

– Визначити *завдання уроку*. Завдання мають бути пов'язані із реалізацією мети на різних етапах уроку та виконуватися при організації кожного виду музичної діяльності учнів. Педагогічні завдання важливо уміти правильно класифікувати. *Дидактичні* визначаються згідно змісту пізнавальної діяльності учнів на уроці та необхідності формування операціональних умінь (наприклад, надати дітям знання про композитора, про засоби музичної виразності; формувати уміння співати на легато, регулювати дихання під час співу тощо). *Виховні* завдання визначаються у відповідності до вимог формування у учнів на матеріалі музики естетичних ідеалів, моральних норм та установок, ставлення до явищ культури та навколишнього середовища, виховання любові до Батьківщини, матері, природи (наприклад, виховувати емоційно-ціннісне ставлення до музики М. Лисенка, виховувати любов до українського фольклору, до національних свят та обрядів). *Розвивальні* завдання пов'язані із розвитком музичних здібностей учнів, художнього та аналітичного мислення, розвитком творчого потенціалу дитини та інших його художньо-особистісних якостей (музичних здібностей, фантазії, уяви, музичної пам'яті, тощо).

– Визначити *тип* уроку, що залежить від теми, мети та навчального матеріалу.

– Вільно володіти теоретичним та музично-виконавським матеріалом уроку (цікаве викладання інформації, яскраве виконання музичних творів).

– Знати особливості музично-творчого розвитку учнівського колективу (рівень загальної культури та ерудиції, музичні уподобання та інтереси, індивідуально-творчі можливості кожного учня та класу загалом).

– Спроектувати структуру уроку у послідовності його організаційної, основної та заключної частин.

– Врахувати під час планування різні види музичної діяльності учнів: *пізнавальної* (музична грамота, слухання музики, *виконавської* (хорове та інструментальне музикування), *ігрової* та *продуктивно-творчої*.

– Добрати засоби, що забезпечують взаємозв'язок частин (етапів) навчального заняття, розвиток драматургії уроку (в т.ч. кульмінацію).

– Правильно визначитись із застосуванням *методів* музично-виховної роботи, надаючи перевагу ігровим, проблемно-пошуковим та інтерактивним методам навчання над пояснювально-ілюстративними. В сучасному музичному вихованні найчастіше використовують *кілька груп методів*. *Перша група* умовно об'єднує методи за зовнішніми формальними ознаками, які забезпечують навчальні аспекти педагогічної діяльності. Словесні методи (розповідь, пояснення, повідомлення, бесіда, дискусія, диспут) мають пізнавальну спрямованість і використовуються при викладанні нового матеріалу та з метою закріплення знань. Наочні та наочно-слухові методи: ілюстрація (музична, художня, літературна, поетична, фотографічна), демонстрація (виконання пісні чи інструментального твору, читання вірша), спостереження, використання таблиць, схем, звукової дошки на інших наочних навчальних посібників впливають насамперед на дитячі органи чуття та аналізатори (зорові, слухові, тактильні). В організації музично-пізнавальній та музично-виконавській діяльності учнів активно використовуються практичні методи: вправи (вокальні, інструментальні, ритмічні), записи, замальовки, практичні та самостійні роботи. *Друга група* об'єднує методи, що сприяють реалізації виховних педагогічних завдань. Саме стимулюючо-виховні методи (створення виховуючої ситуації на уроці, емоційного впливу, емпатії, емоційної драматургії, заохочення, схвалення, авансування успіху, змагання) допомагають підтримувати емоційний тонус на уроці, стимулювати інтерес учнів до музики та музичного навчання,

формувати емоційно-ціннісне ставлення до явищ оточуючої дійсності, виховувати любов до рідної землі, матері. *Третя група* методів використовується для формування в учнів музичних здібностей та творчих якостей (ініціативності, активності, самостійності). Вони забезпечують реалізацію розвивального компонента педагогічної взаємодії між вчителем та учнями. Методи проблемного навчання (проблемний виклад матеріалу, проблемна ситуація, постановка проблемних питань, завдань), активізації творчої навчальної діяльності (ігровий метод, інтерактивне навчання) спонукають учнів до виявлення власних потенцій, сприяють вивільненню особистісних сутнісних сил. Методи аналітико-мисленнєвої діяльності забезпечують розвиток у дітей навичок логічних дій: метод індукції (від конкретного, одиничного до загального висновку), метод дедукції (від загального до окремого), а також методи аналізу, синтезу, порівняння, висновків, узагальнення. У навчанні мистецтву успішно застосовуються такі спеціальні методи, як метод художньо-образних асоціацій, метод пластичного інтонування, метод вербалізації музичних вражень, метод музичних колекцій тощо.

– Підготувати необхідну для уроку наочність (схеми, плакати, ігровий матеріал).

– Повторити про себе та вголос основні моменти уроку (головні думки, ідеї тощо).

– Провести урок на основі розробленого плана-конспекта, враховуючи об'єктивні та суб'єктивні фактори педагогічного процесу.

Таким чином, успішний урок – це "досконала організація навчальної праці, продумана й майстерно реалізована, гнучка і різноманітна, динамічна й емоційна тактика керування навчально-виховним процесом" [2, с. 13]. Оволодіння умінням проектування ефективного й цікавого уроку залишається пріоритетним завданням фахової підготовки майбутніх учителів музики, покликаних пробуджувати і розвивати у молодого покоління здатність сприймати, розуміти і творити прекрасне.

Використана література:

1. *Амонашвили Ш. А.* Психологические основы педагогики сотрудничества: Книга для учителя / Сост.: Е. С. Полякова, Э. Ф. Печерская, С. М. Сапаров. – К., 1991. – 235 с.
2. *Підласий І. П.* Як підготувати ефективний урок: Кн. для вчителя. – К.: Рад. школа., 1989. – 204 с.

Аннотация

В статье раскрываются педагогические условия и механизмы проектирования эффективного урока. С целью оптимизации подготовительной работы анализируются ее этапы, предлагается алгоритм действий студентов-практикантов в процессе прогнозирования и планирования учебного занятия.

Бондаренко В. Ф.
Національний аграрний університет

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СИСТЕМ ВИЩОЇ АГРАРНОЇ ОСВІТИ США ТА УКРАЇНИ

Відомо, що США є світовим лідером у виробництві та експортуванні продукції агропромислового комплексу (АПК). Порівнюючи аграрну економіку Сполучених Штатів та України, небхідно зазначити, що обидві країни мають сприятливі кліматичні та територіальні умови для розвитку сільськогосподарського виробництва та торгівлі. В чому ж тоді причина відмінностей в продуктивності аграрного сектору економіки цих двох країн?

Історико-педагогічний аналіз розвитку систем вищої аграрної освіти США та України здійснювали зарубіжні та вітчизняні науковці (Д. Едді, А. Тру, В. Хуффманн, Р. Евенсон, С. О. Білан та ін.). Проте порівняльний аналіз двох систем вищої аграрної освіти не здійснювався. Актуальність дослідження та відсутність відповідних наукових праць зумовили вибір теми.

Американські науковці стверджують, що різний рівень розвитку аграрної галузі є наслідком різної еволюції суспільства, а також соціально-економічної та фінансової політики урядів. В. Хуфманн та Р. Евенсон зазначають, що у розвитку аграрної економіки США головними факторами виступають:

– демократизація суспільства, що сприяло розвитку духу підприємливості та індивідуалізму;

– децентралізація прийняття управлінських рішень аграрним виробником;

– підвищений освітянський рівень фермера;

– фінансова підтримка фермерської галузі з боку уряду у період економічних криз, а також значні інвестиції у діяльність ЛГК;

– розвиток аграрної науки та освіти, що сприяло створенню та